

Examen VWO

2013

tijdvak 2
dinsdag 18 juni
9.00 - 12.00 uur

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit vier blokken met in totaal 33 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 66 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Blok 1: Doop, geloofsbelijdenis en muziek in de middeleeuwen

Blok 2: Hoftuinen en spektakel op het water

Blok 3: De Chinese nachtegaal en Aziatische dans

Blok 4: Land Art

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen.
Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis.
In het vragenboekje staan boven de vraag meestal één of meer bronnen aangegeven die van speciaal belang zijn bij de vraag.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Blok 1 Doop, geloofsbelijdenis en muziek in de middeleeuwen

Dit blok gaat over de doop en de verbeelding van dit ritueel in de middeleeuwen. De doop ligt in de muziek van de Kerk ten grondslag aan het credo.

film 1

Water is in veel culturen een belangrijk onderdeel van reinigingsrituelen. Ook bij het ritueel van de doop wordt water gebruikt om het lichaam en de ziel van de mens symbolisch te zuiveren. De doop komt al voor in het Oude Testament en is tot op heden het inwijdingsritueel waarmee iemand wordt opgenomen in de christelijke Kerk. Bij de doop van prinses Amalia in 2004 sprak dominee Ter Linde: “Daarom zijn wij hier rond dit kleine mensenkind, om nog eenmaal haar geboorte, die gang door het water, over te doen en haar te verbinden met U. Opdat Uw Geest haar zal bezielen en beschermen.”

Een inwijdingsplechtigheid als de doop heeft een sterk verbindend karakter. In de eerste plaats verbindt het de dopeling, hier Amalia, met God.

- 2p 1 Geef nog twee voorbeelden van verbinding bij de doop van Amalia.

film 1, tekst 1

Prinses Amalia werd gedoopt met water uit de Jordaan, dat daarvoor speciaal door vrienden werd overgevlogen.

Het doopwater voor Amalia is te vergelijken met een relik.

- 3p 2 Leg dit uit. Noem daarna twee manieren waarop in deze kerkdienst vorm wordt gegeven aan dit relikgehalte.

afbeelding 1, tekst 1

De doop van Christus is een veelvoorkomend thema in de kunst. Op afbeelding 1 zie je een miniatuur uit 1160. De maker heeft geprobeerd het tafereel overtuigend weer te geven. Vooral de vormgeving van het water stelde hem daarbij voor problemen.

- 4p 3 Noem drie van die problemen en geef aan hoe ze zijn opgelost.
Leg daarna uit waarom deze vormgeving past bij de tijd waarin de miniatuur is gemaakt.

afbeelding 1 en 2, tekst 1

Voor gelovigen was de doop van Christus een belangrijk moment omdat zich toen een wonder voltrok waarbij hij feitelijk als Messias werd aangewezen: ... “en terstond, toen Hij uit het water opsteeg, zag Hij de hemelen scheuren en de Geest als een duif op Zich neerdalen. En een stem kwam uit de hemel: Gij zijt mijn zoon, de geliefde.” (Marcus 1:10-11)

Op afbeelding 2 zie je een fresco uit 1306 van Giotto. Hij verbeeldt het wonder anders dan de miniaturist van afbeelding 1. Giotto wordt met recht een voorloper van de renaissance genoemd.

- 2p **4** Leg uit waarom de **verbeelding van het wonder** bij de miniaturist middeleeuws kan worden genoemd. Leg daarna uit hoe Giotto hier al vooruitloopt op de renaissance.

geluidsfragment 1, tekst 2

In navolging van Christus lieten veel volwassenen zich dopen om toe te kunnen treden tot de christelijke Kerk. Zij werden daarop voorbereid door godsdienstonderwijs en moesten aangeven dat ze het christelijk geloof wilden aannemen. Zo ontstond de geloofsbelijdenis die de dopeling zelf uitsprak. In de Katholieke Kerk wordt dit het ‘credo’ genoemd, dat ‘Ik geloof’ betekent.

In geluidsfragment 1 hoor je het slot van een gregoriaans Credo.

Credogezangen zijn bijna altijd syllabisch, met één noot per lettergreep.

- 2p **5** Leg uit waarom dit zo is. Geef in je uitleg een theologisch argument en een muzikaal argument.

tekst 3

Rond het jaar 1000 ontwikkelde Guido van Arezzo een nieuwe muzieknotatie. Vooral voor de diensten in de kloosters was deze muzieknotatie een grote vooruitgang.

- 1p **6** Leg uit waarom deze nieuwe muzieknotatie een vooruitgang was.

geluidsfragment 2, tekst 4

Geluidsfragment 2 is het begin van het Credo uit de *Messe de Notre Dame* uit de veertiende eeuw van Guillaume de Machaut. Je hoort eerst het eenstemmige intro waarna het stuk vierstemmig wordt vervolgd.

Notatie was voor Machaut een welkom hulpmiddel.

- 1p **7** Leg dit uit.

afbeelding 3 en 4, geluidsfragment 2

Machaut schreef zijn *Messe de Nostre Dame* om uit te voeren in de kathedraal van Reims.

De gotische bouwstijl van deze kathedraal sluit goed aan bij de polyfonie van deze mis.

1p 8 Leg dit uit.

geluidsfragment 2

De *Messe de Nostre Dame* wordt nog steeds uitgevoerd en beluisterd.

Maar er is een verschil in de manier waarop het werk tegenwoordig wordt gewaardeerd ten opzichte van de veertiende eeuw.

2p 9 Leg uit wat dit verschil inhoudt.

Blok 2 Hoftuinen en spektakel op het water

Dit blok gaat over hoftuinen in de zeventiende eeuw en een uitvoering van de opera *Orfeo* in een paleistuin.

afbeelding 1

Op afbeelding 1 zie je een schilderij uit de zeventiende eeuw van het paleis en de tuinen van Versailles. Lodewijk XIV liet deze tuinen ontwerpen door landschapsarchitect André Le Nôtre.

Tuinen speelden een grote rol in de hofcultuur.

2p 10 Bespreek twee belangrijke functies van de tuinen van Versailles.

afbeelding 1, 2 en 3

Water en aarde waren belangrijke elementen voor de vormgeving van de tuinen in Versailles. In samenspraak met Lodewijk paste Le Nôtre ze bewust toe in zijn tuinaanleg.

3p 11 Geef aan hoe Lodewijk elk van beide elementen liet vormgeven. Leg daarna uit welk idee hij met die vormgeving uitdroeg.

afbeelding 4, 5, 6 en 7

Op afbeelding 4, 5, 6 en 7 zie je de Apollovijver met in het midden een imposante beeldengroep die vervaardigd is omstreeks 1670. Je ziet de klassieke god Apollo die in zijn vierspan iedere dag langs de hemel rijdt. Lodewijk identificeerde zich graag met deze god.

4p 12 Bespreek twee kenmerken van de beeldengroep die bijdragen aan het imponerende karakter. Geef daarna twee redenen waarom Lodewijk zich graag identificeerde met Apollo.

afbeelding 8, 9, 10, 11, 12 en 13, tekst 5

In navolging van Versailles werden ook aan andere Europese hoven tuinen aangelegd. Stadhouder Willem III liet voor paleis Het Loo en voor paleis Soestdijk tuinen in de Franse stijl ontwerpen. De tuin van Soestdijk is later opnieuw aangelegd in de Engelse landschapsstijl die in de achttiende eeuw ontstond.

Op afbeelding 10 zie je een landschap van de Franse barokschilder Claude Lorrain. Zijn werk was een belangrijke inspiratiebron voor de Engelse landschapsstijl, een nieuw concept voor tuinen dat heel anders was dan de tuinen van Versailles en Het Loo.

Bekijk ook afbeelding 11, 12 en 13.

- 2p 13 Leg uit wat dit nieuwe concept inhield. Leg daarna uit welke visie op de natuur je daaruit kunt afleiden.

afbeelding 12 en 14, film 1, tekst 6

In 2011 ensceneerde theatergezelschap De Utrechtse Spelen een uitvoering van de achttiende-eeuwse opera *Orfeo ed Euridice* in de tuin van paleis Soestdijk. In filmfragment 1 zie je een stukje van de proloog die regisseur Jos Thie aan de opera vooraf liet gaan.

Deze proloog hoort niet bij de oorspronkelijke opera. Maar de regisseur heeft redenen om deze scène toe te voegen.

- 2p 14 Leg uit welke functie deze scène hier heeft en welk effect hiermee beoogd wordt.

film 2

Orfeo vraagt de goden om hem Euridice terug te geven. Hij krijgt antwoord van koningin Juliana. In het fragment zie je hoe zij als de god Amor over het water naar Orfeo toekomt.

- 2p 15 Geef aan waar de regisseur naar verwijst als hij de vorstin mee laat spelen in de opera. Geef ook aan waarom hij haar de rol van Amor geeft.

film 3, tekst 7

Op zijn weg naar de onderwereld komt Orfeo verschillende belemmeringen tegen in de vorm van furiën die hij overwint. De regisseur heeft in zijn enscenering keuzes gemaakt om deze overwinning zichtbaar te maken.

- 2p 16 Bespreek twee van de keuzes die Orfeo's overwinning laten zien.

film 4, tekst 7

Het Griekse theater wordt gezien als de bakermat van het westerse theater. Aristoteles heeft hieraan een belangrijke bijdrage geleverd. In zijn *Ars Poetica* beschrijft hij de principes die ten grondslag liggen aan de Griekse tragedie.

Von Glucks opera *Orfeo ed Euridice* heeft een ander einde dan de oorspronkelijke mythe, die slecht afloopt. In de opera zorgt de plotselinge komst van de god Amor dat alles weer goed komt.

Zo'n 'deus ex machina' past niet bij de principes van Aristoteles.

- 2p 17 Leg uit waarom een 'deus ex machina' niet bij de principes van Aristoteles past.

De recensies van *Orfeo ed Euridice* waren over het algemeen lovend. In 2012 werd de voorstelling wegens groot succes nogmaals opgevoerd, waardoor meer dan 90.000 bezoekers de opera zagen.

Toch was er ook kritiek op Thies versie van de opera.

- 2p 18 Geef een argument voor de lovende en een argument voor de kritische reacties op de versie van De Utrechtse Spelen.

Blok 3 De Chinese nachtegaal en Aziatische dans

Dit blok gaat over Aziatische invloeden in de podiumkunsten van de twintigste en eenentwintigste eeuw.

geluidsfragment 1, tekst 8

In 1914 ging de opera *Le Rossignol*, gebaseerd op het sprookje De Chinese Nachtegaal van Hans Christian Andersen, in première. Het was een productie van de Ballets Russes. Igor Stravinsky schreef de muziek, die hij een 'Chinoiserie' noemde. Geluidsfragment 1 laat een fragment van de *Marche Chinoise*, de Chinese mars horen.

- 2p 19 Leg uit waarom de term Chinoiserie van toepassing is op deze muziek.

geluidsfragment 2 en 3, tekst 9

Het sprookje van Andersen gaat over een echte nachtegaal en een mechaniek dat het geluid van een nachtegaal imiteert.

In geluidsfragment 2 hoor je de echte nachtegaal en in geluidsfragment 3 de mechanische.

- 2p 20 Leg uit hoe Stravinsky het verschil tussen de natuurlijke en de kunstmatige vogel uitdrukt in zijn muziek. Betrek twee muzikale verschillen in je antwoord.

afbeelding 1, 2 en 3, film 1, tekst 10

Le Rossignol is in 2012 opgevoerd door de Nederlandse Opera in Amsterdam. De Canadese regisseur Robert Lepage zette het orkest op het podium en liet de orkestbak vollopen met water. De zangers stonden daar tot hun middel in en bedienden poppen die hun rol uitbeeldden. In het filmfragment zie je eerst de visser, dan de zingende nachtegaal en dan een scène aan het hof.

Deze enscenering is heel anders dan de voorstelling van Stravinsky van een eeuw geleden. Toch lijkt het of Lepage zijn uitvoering in diens geest heeft vormgegeven.

- 2p 21 Bespreek twee keuzes van de regisseur die in de geest van Stravinsky zijn.

tekst 9

In 1917 werkte Stravinsky de muziek van de opera om tot een instrumentale versie. Hierop maakte George Balanchine in 1925 zijn choreografie voor het ballet *Le Chant du Rossignol*. Henri Matisse ontwierp de kostuums voor deze productie van de Ballets Russes.

Het sprookje van de Chinese nachtegaal was blijkbaar inspirerend voor kunstenaars van het modernisme.

- 1p 22 Leg uit waarom dit sprookje hen inspireerde.

film 2

Le Chant du Rossignol werd in 1999 door de danshistorici Millicent Hodson en Kenneth Archer gereconstrueerd en uitgevoerd door Les Ballets de Monte-Carlo. In filmfragment 2 zie je een scène uit deze reconstructie.

In *Le Chant du Rossignol* wordt de sfeer van China in dans uitgedrukt.

- 2p 23 Bespreek twee manieren waarop dat in deze scène gebeurt.

film 3, tekst 11, tekst 12

Aziatische kunst staat in de hedendaagse cultuur nog steeds in de belangstelling. In filmfragment 3 zie je een deel van een voorstelling van het Taiwanese Cloud Gate Dance Theatre. Wereldwijd worden de dansers van dit gezelschap geprezen vanwege hun bovenmenselijke lichaamscontrole.

De voorstelling is gebaseerd op een eeuwenoude vorm van bewegend mediteren. Dit is terug te zien in de dansbewegingen.

- 1p 24 Leg dit uit aan de hand van een voorbeeld.

film 4

De titel van de voorstelling is *Moon Water* en is gebaseerd op het boeddhistisch gezegde *Bloemen in een spiegel en de maan op het water zijn beide illusies*. De choreograaf zegt dan ook dat *Moon Water* een onderzoek is naar het werkelijke in verhouding tot het onwerkelijke. Het toneelbeeld representeert dit gedachtegoed.

2p 25 Leg dit uit.

film 3, tekst 12

De dans van choreograaf Lin Hwai-Min spreekt ook het Westen zeer aan.

1p 26 Breng dit in verband met de tijdgeest van de eenentwintigste eeuw.

Blok 4 Land Art

Dit blok gaat over Land Art in de Verenigde Staten en in Nederland.

afbeelding 1 en 2, tekst 13

Land Art, ook wel aangeduid als Earth Works of Earth Art, ontstond in de jaren '60 en '70 van de twintigste eeuw aan de westkust van de Verenigde Staten. Op afbeelding 1 zie je *Displaced-Replaced Mass*. Michael Heizer, een van de pioniers van Land Art, liet brokstukken graniet uit het High Sierra-gebergte van Nevada verplaatsen en ingraven in het woestijngebied van diezelfde staat. Op afbeelding 2 zie je *Spiral Jetty* van Robert Smithson. Dit werk bestaat uit basaltblokken, aarde en kalksteen en is aangelegd in het Great Salt Lake in Utah.

Deze werken liggen ver van de bewoonde wereld. Ondanks duidelijke verschillen vertonen ze overeenkomstige kenmerken die beide werken tot goede voorbeelden van Land Art maken.

2p 27 Bespreek twee van deze kenmerken aan de hand van de afbeeldingen.

afbeelding 1 en 2

Land Art-kunstenaars wilden zich bevrijden van het formalisme van de atelierkunst en van de macht van galeries en musea.

De keuze om zich af te keren van de traditionele artistieke instituties past goed binnen het maatschappelijke klimaat van de jaren '60 en '70.

2p 28 Leg dit uit.

afbeelding 1 en 2

Land Art-kunstenaars zijn voor de uitvoering van hun ontwerp vaak afhankelijk van derden.

2p 29 Leg dit uit aan de hand van twee aspecten.

afbeelding 1, 2, 3 en 4

Bij Land Art is documentatie van het werk in de vorm van schetsen, foto's en films van cruciaal belang.

- 2p **30** Leg dit uit aan de hand van twee functies van deze documentatie.

afbeelding 5, film 1, tekst 14

In 1971 werd Smithson uitgenodigd om een werk in Nederland te maken. Hij ontwierp *Broken Circle Spiral Hill* bij een zandafgraving in de buurt van Emmen.

Deze zandafgraving bleek een geschikte locatie voor *Broken Circle Spiral Hill*.

- 2p **31** Geef twee argumenten waarom deze locatie geschikt was voor Smithson.

afbeelding 5, film 1, tekst 15

Smithson zei over *Broken Circle*: "... ik had dit idee van overstroming in mijn hoofd in relatie tot een specifieke watersnoodramp die in Holland in de jaren '50 plaatsvond."

Bekijk afbeelding 5.

- 2p **32** Noem twee manieren waarop je dit idee terugziet in de vormgeving van *Broken Circle*.

afbeelding 2, 4 en 5, tekst 14 en 15

Spiral Jetty ligt soms onder het wateroppervlak omdat het waterpeil van het Great Salt Lake wisselt. *Broken Circle Spiral Hill* is onderhevig aan erosie.

Deze processen voegen een esthetische en een inhoudelijke waarde toe aan het werk van Smithson.

- 2p **33** Geef aan wat deze esthetische en deze inhoudelijke meerwaarde is.

Bronvermelding

De in dit examen gebruikte bronnen zijn vermeld in het examen zelf en/of in het correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.